

ESSAY

HET EINDE VAN DE WERELD IS NOG NIET VOOR MORGEN

APOCALYPSE NOW ... AND NOW... ... AND NOW...

4 DECEMBER

**Onheilsprofeet
Stephen Hawking**

De beroemde wetenschapper en astrofysicus Stephen Hawking waarschuwde in een open brief aan de Britse krant 'The Guardian' voor de vernietiging van onze planeet. 'We bevinden ons in het gevaarlijkste moment in de geschiedenis van de mensheid', aldus Hawking, die verwijst naar de opkomst van het populisme, de verkiezing van Donald Trump en de groeiende ongelijkheid.

Gaat alles naar de verdoemenis? Ach, dat hebben mensen al vele keren eerder gedacht. En de voorspelling is nooit uitgekomen. Ook de problemen van vandaag komen we waarschijnlijk wel te boven.

STEVEN STROEYKENS

De volgelingen van Joachim van Fiore wisten het wel zeker: de wereld die ze kenden zou binnen enkele decennia aan haar eind komen, in 1260. Dat had de in 1202 overleden Italiaanse mysticus en theoloog haarfijn uitgerend aan de hand van cryptische aanwijzingen in de Bijbel.

Toen 1260 dichterbij kwam, werden de tekenen van het naderende einde overduidelijk. Na een hongersnood in 1258 volgde een dodelijke epidemie in 1259 en overall woedden oorlogen. In 1260 trokken groepen flagellanten Italië rond om openbaar boete te doen: in elke stad stelden ze zich op voor de kerk, om zichzelf urenlang te geselen. Gelukkig zou het 'einde van de wereld' geen echt einde zijn, maar eerder een pijnlijke overgang, waarna, zo had Joachim van Fiore voorspeld, het heerlijke 'tijdperk van de Heilige Geest' zou aanbreken.

Voor de Amerikaanse dotcom-miljonair en futuroloog Ray Kurzweil is het ook duidelijk wanneer onze wereld aan haar einde komt: binnen niet meer dan enkele decennia, wellicht rond 2040. Dan zullen computers intelligenter worden dan mensen, denkt Kurzweil, en slim genoeg om zichzelf nóg slimmer te maken. Tot ze in een mum van tijd een niveau van intelligentie bereiken, die ver boven het onze is verheven: een gebeurtenis die bekendstaat als de 'singulariteit'.

Dan wordt het gevaarlijk. Met wat tegenslag wordt de macht gegrepen door een intelligente computer die mensen beschouwt als te verdigen ongedierte. Maar als alles meezit, breekt een heerlijke nieuwe tijd aan, waarin de welhaast goddelijke computers niet alleen al onze problemen oplossen, maar ook de mens meetrek-

ken in hun opgang. De singulariteit zal 'het heelal doordringen van geest', aldus Kurzweil.

Duizend eindes

Joachim van Fiore en Ray Kurzweil zijn geen alleenstaande gevallen. Alleen al in het tweede millennium is voor meer dan duizend verschillende datums het einde van de wereld voorspeld. Voor het eerste millennium is het bronnenmateriaal schaarser, maar ook toen werd er volop in een nakend einde geloofd, te beginnen met Johannes van Patmos, de auteur van het bijbelboek *Apocalyps*. En om te zien dat het in het derde millennium alleen maar crescendo gaat met de apocalyptische voorspellingen, volstaat het om even 'end of the world 2017' te googelen of terug te denken aan de apocalyps die voorspeld werd door de Mayakalender in 2012.

De verwachting dat de wereld ten onder gaat - en wel binnenkort - is van alle tijden. En het gaat lang niet uitsluitend om voorspellingen op basis van bijbelboeken of technologische speculatie met religieuze boventonen. Altijd waren er ook rationele redenen om het ergste te verwachten. Fysicus Stephen Hawking waarschuwde deze maand dat we ons nu bevinden op het 'gevaarlijkste moment in de geschiedenis van de mensheid' (*zie inset*), verwijzend naar onder meer het populisme, Donald Trump en de ongelijkheid.

Doemdenken

Wie de jaren 80 heeft meegemaakt, herinnert zich de hoogtijdagen van het doemdenken (een woord dat in 1980 is bedacht door Van Kooten en De Bie). De Verenigde Staten en de Sovjet-Unie hadden genoeg kernwapens op elkaar gericht om de beschaving uit

© Carl De Keyzer / Magnum Photos

te wissen. In Amerika was een president aan de macht gekomen (Ronald Reagan) die in Europa ongeveer bekeken werd zoals Trump vandaag. Hij smeedde plannen om met het futuristische 'Star Wars'-project het precieze nucleaire evenwicht te verbreken. We keken naar rampenfilms over het nucleaire armageddon, beluisterden tegen kernraketten en luisterden naar 'De bom' van Doe Maar - 'Carrière maken... voordat de bom valt. Werken aan mijn toekomst... voordat de bom valt'. En dan was er nog de steeds toenemende milieuvuiling en de schijnbaar eindeloze economische crisis.

Nooit beter

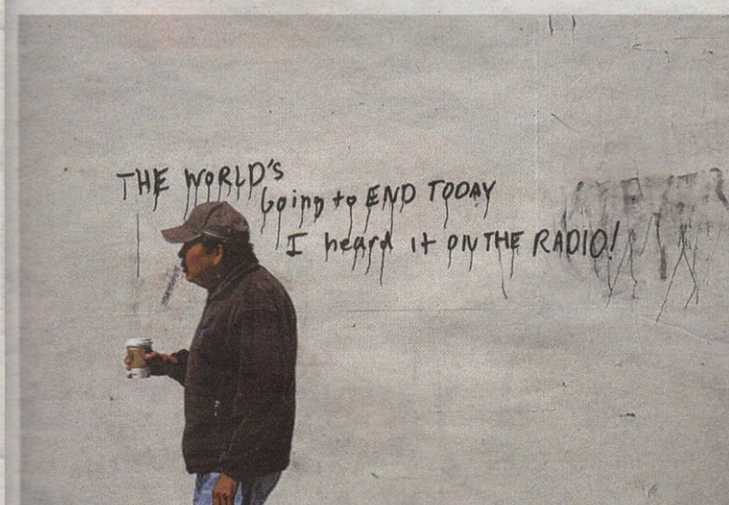
Toch kwam ook toen de wereld niet aan haar einde. De Koude Oorlog is zonder ongelukken geëindigd, de nucleaire arsenalen zijn beduidend afgeslankt, op de jaren 80 volgden de jaren 90, waarin de economische bomen tot in de hemel leken te groeien. En veel van de concrete milieuproblemen waarover men zich in de jaren 80 zorgen maakte, zoals de

aantasting van de ozonlaag, zijn gedeeltelijk opgelost.

Als we de onuitroeibare neiging van de media om te focussen op wat verkeerd gaat, even proberen te bedwingen, stellen we vast dat het feitelijk niet zo slecht gaat met de wereld. Nooit eerder was zo'n klein percentage van de wereldbevolking arm of ondervoed als vandaag. Analfabetisme, kindersterfte en kinderarbeid waren nooit zeldzamer (*DS 10 december*).

Zoals de Amerikaanse psycholoog en schrijver Steven Pinker heeft aangetoond, is onze samenleving veel vreedzamer geworden dan ze in vroegere eeuwen was. Ondanks genocides en twee wereldoorlogen, stiervan de twintigste eeuw een kleiner percentage van de mensen een gewelddadige dood. In de tijd van Joachim van Fiore had een Europeaan dertig keer meer kans om te sterven door moord of doodslag dan vandaag - om nog maar te zwijgen over besmettelijke ziekten.

De groei van de wereldbevolking lijkt eindelijk onder controle. Er komen nog wel mensen bij, maar trager en trager; het einde

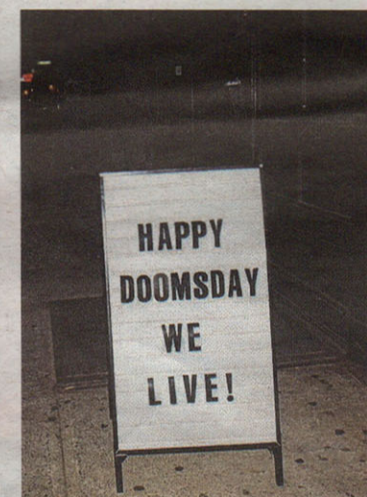
© Michael J. Hipple

van de bevolkingsexplosie is in zicht.

Slaapwandelen

Dat wil niet zeggen dat er geen problemen zijn. De kernwapens, bijvoorbeeld, zijn niet verdwenen, al wordt er minder over gepraat. De VS en Rusland hebben er nog steeds genoeg om de beschaving uit te wissen. Het risico op een nucleaire armageddon door een escalatie, of door een ongeluk of een vergissing, is nog even reëel. Maar de gedeeltelijke ontwapening van de voorbije decennia heeft laten zien dat het mogelijk is om stappen in de goede richting te zetten.

Ook de opwarming van het klimaat is ernstig. Maar er bestaan oplossingen, al zullen die niet pijnloos of goedkoop zijn - de kans om het klimaatprobleem pijnloos op te lossen hebben we jaren geleden al laten voorbijgaan, en hoe langer we wachten, hoe moeilijker het wordt. Maar vroeg of laat zullen we er wel toe komen de nodige maatregelen te treffen - al zal dat pas gebeuren als het probleem nog een stuk acuuter is geworden.

© belga

De Koude Oorlog is zonder ongelukken geëindigd, de nucleaire arsenalen zijn afgeslankt en op de jaren 80 volgden de jaren 90, waarin de economische bomen tot in de hemel leken te groeien

De ontwikkeling van intelligente computers dreigt - in tegenstelling tot vorige golven van technologische innovatie - minder nieuwe banen te creëren dan ze er verloren doet gaan. Ze zou de samenleving kunnen ontwrichten door de ongelijkheid nog veel groter te maken. Maar ongelijkheid staat ondertussen bovenaan op de politieke agenda en er wordt druk gedebatteerd over mogelijke oplossingen.

Natuurlijk bestaat de kans dat we getroffen worden door iets wat we niet zien aankomen. In 1913 zag ook niet veel mensen welke opeenvolging van calamiteiten de wereld van 1914 tot 1945 te wachten stond. Misschien zijn de wereldleiders net als toen aan het 'slaapwandelen' naar de rand van de afgrond. Maar of dat gevaar nu zo veel groter is dan vroeger? Tijdens de Cuba-crisis in 1962 wandeelde de wereld niet naar de afgrond, ze stond op de rand ervan.

Alarmbel

Kortom, ook de gevaren waar we ons vandaag zorgen over maken, komen we waarschijnlijk wel te boven - al zijn er geen garanties, het kan ook goed verkeerd lopen. Dat betekent niet dat het ontbreken is om voor die gevaren te waarschuwen. Integendeel, het is vaak dankzij de mensen die aan de alarmbel trekken, dat er iets ondernomen wordt. Enige retorische overdrijving hoort daar misschien bij, althans zolang onze besluitvorming nog een menselijk politiek proces is, en niet overgenomen door intelligente computers.

Maar we moeten die overdrijving niet te letterlijk nemen. Apocalyptische kost wordt best met een korrel zout gezeten.

Steven Stroejkens schreef het boek 'Het einde van de wereld: een geschiedenis' (Polis).